

**Scenariusz wycieczki,
przeprowadzonej w klasie II/III szkoły ponadgimnazjalnej,
z Historii i społeczeństwa**

1. Wątek i TEMAT: 6. Gospodarka, 4. Czym jest gospodarka towarowo-pieniężna
2. Autor: Anna Błaszkievicz
3. Klasa: 2 lub 3 ponadgimnazjalna (liczba uczniów 24-30 – w spotkaniu wprowadzającym mogą wziąć udział wszyscy uczniowie jednocześnie, jeśli odbywa się ono w szkole; dobrym rozwiązaniem jest natomiast podzielenie ich później na dwie grupy i odbycie wycieczki do banku z każdą grupą oddzielnie)
4. Program: KPW
Jest to scenariusz wycieczki, która ma wyjaśnić uczniom, jaka jest rola pieniądza w gospodarce, przybliżyć skutki jego braku, niedomiaru i nadmiaru w obrocie handlowym, wyjaśnić problemy związane z podażą pieniądza, szczególnie z inflacją. Następna część scenariusza dotyczy już przebiegu samej wycieczki (do oddziału Narodowego Banku Polskiego lub oddziału banku komercyjnego), gdzie uczniowie dowiedzą się od ekspertów m.in. czym jest inflacja, deflacja i deprecjacja (utrwalając wiadomości przekazane im wcześniej przez nauczyciela) oraz zrealizują postawione przed nimi zadania, wypełniając kartę pracy.
5. Czas trwania: 90 (minut)
6. Czas realizacji: 2 jednostki lekcyjne
(ilość jednostek lekcyjnych)
7. Metody przeprowadzenia wycieczki: prezentacja multimedialna, miniwykład, burza mózgów, rozmowa nauczająca, praca samodzielna, test wiedzy.
8. Formy pracy: indywidualna, praca w grupie.
9. Cele:
 - wyjaśnienie uczniom roli pieniądza w gospodarce, m.in. jego funkcji ekonomicznych i społecznych,
 - zapoznanie uczniów ze skutkami braku, niedomiaru i nadmiaru pieniądza w obrocie handlowym,
 - przedstawienie uczniom problemów związanych z podażą pieniądza,
 - zapoznanie uczniów z rynkiem producenta i konsumenta oraz z pojęciem nasycenia rynku,

- przedstawienie uczniom pojęć: inflacja, deflacja, stagflacja, deprecjacja oraz dewaluacja,
- omówienie z uczniami pojęć „inflacja galopująca” i „hiperinflacja” na wybranych przykładach kryzysów, które w XX wieku dotknęły Niemcy (lata 20.), Polskę (lata 20. i lata 80/90.), Węgry (1946 r.),
- budowanie w uczniach przekonania, że wiedza humanistyczna może być kluczem do lepszego rozumienia świata ,
- kształtowanie postawy odpowiedzialnego i świadomego poruszania się w dzisiejszym świecie, dzięki umiejętności samodzielnego myślenia, oddzielania faktów od opinii, konfrontowania informacji pozyskiwanych z różnych źródeł, szukania argumentów przemawiających „za” i „przeciw” określonym tezom, nieulegania manipulacji i wyrobienia sobie własnego zdania na podstawie całościowej analizy,
- motywowanie uczniów do ciągłego poszerzania wiedzy, rozwijania zainteresowań i zdobywania nowych umiejętności;

10. Spodziewane efekty (umiejętności, jakie powinien zdobyć uczeń):

- uczeń rozumie rolę pieniądza w gospodarce,
- uczeń umie wyjaśnić skutki niedomiaru i nadmiaru pieniądza w obrocie handlowym,
- uczeń zapoznał się z problemami związanymi z podażą pieniądza,
- uczeń rozumie, czym jest rynek producenta i konsumenta oraz nasycenie rynku,
- uczeń umie w prosty sposób zdefiniować, czym jest inflacja, deflacja, stagflacja, deprecjacja oraz dewaluacja,
- uczeń umie wymienić przykłady kryzysów hiperinflacyjnych (m.in. w Niemczech w latach 20., na Węgrzech w 1946 r. i w Polsce po 1918 r. i w latach 80. XX wieku),
- uczeń prezentuje pozyskaną wiedzę i własne opinie podczas udziału w dyskusji,
- uczeń potrafi zdobywać konkretne informacje, korzystając z ogólnodostępnych źródeł (tablic, biuletynów, ulotek) i zwracając się z pytaniami do wybranych przez siebie ekspertów,
- uczeń potrafi integrować informacje pochodzące z różnych źródeł,
- uczeń umie rzeczowo uzasadnić swoje postawy i poglądy;

11. Metody sprawdzania osiągniętych celów

- obserwacja aktywności ucznia podczas spotkania wprowadzającego do wycieczki,

- obserwacja aktywności ucznia (związanej z aktywnym słuchaniem ze zrozumieniem, zadawaniem pytań oraz udziałem w burzy mózgów) podczas wycieczki i ocena sposobu wypełnienia przez niego karty pracy,

- test wiedzy;

12.Sposoby motywowania uczniów

- ocena aktywności ucznia,

- ocena sposobu wypełnienia karty pracy,

- ocena testu sprawdzającego wiedzę,

- informacje zwrotne dla aktywnych uczniów – podkreślanie roli budowania własnego zdania w oparciu o poznawanie faktów, konfrontowania swoich poglądów w dyskusji z innymi osobami; odwoływanie się do indywidualnych doświadczeń i obserwacji uczniów;

13.Przygotowanie do lekcji (jakie warunki powinny być spełnione aby prawidłowo przeprowadzić lekcje):

- nauczyciel musi uzupełnić wiedzę na temat roli pieniądza w gospodarce (wykorzystanie sugerowanych pozycji bibliograficznych, wikipedii, najnowszych tekstów publicystycznych) oraz poszerzyć wiedzę na temat działalności banków komercyjnych i banku centralnego (przestudiowanie strony Narodowego Banku Polskiego oraz dokumentów związanych z tematem, do których ta strona odsyła),

- nauczyciel powinien zapoznać się ze scenariuszem wycieczki, prezentacją, testem wiedzy,

- nauczyciel powinien porozumieć się z oddziałem okręgowym Narodowego Banku Polskiego (w Krakowie lub Katowicach) lub z bankiem komercyjnym działającym w okolicy (przy czym sugerowany jest oddział w mieście wojewódzkim, którego pracownicy z dużym prawdopodobieństwem mają na swoim koncie doświadczenia edukacyjne) i ustalić warunki, na jakich grupa uczniów będzie mogła spędzić tam około 90 minut (jeśli jest możliwość zorganizowania spotkania wprowadzającego w sali konferencyjnej lub szkoleniowej banku) lub co najmniej 45 minut (w sytuacji, gdy spotkanie wprowadzające odbędzie się jeszcze w szkole); nauczyciel powinien ustalić, z kim uczniowie będą mogli się spotkać i porozmawiać (powinien ustalić z tą osobą, że przygotuje ona prosty miniwykład na temat inflacji, deflacji, deprecjacji oraz dewaluacji wraz z przykładami oraz będzie gotowa odpowiadać na proste pytania uczniów dotyczących roli pieniądza w gospodarce – warto przekazać wcześniej takiej osobie kartę pracy ucznia, w której znajdują się zagadnienia, o które będą pytali uczniowie) oraz przed wycieczką odwiedzić wybrany bank, by w razie konieczności samodzielnie zmodyfikować przebieg wycieczki, dostosowując plan spotkania do specyfiki konkretnej placówki. Autorka scenariusza rekomenduje także przekazanie ekspertowi z banku, który

będzie prowadził spotkanie, dokładnych informacji dotyczących zagadnień, jakie uczniowie poznali podczas lekcji wstępnej.

Jeśli istnieje taka możliwość, warto rozważyć przedłużenie wycieczki z wymiaru jednej godziny lekcyjnej chociaż do jednej godziny zegarowej.

- podczas spotkania wprowadzającego potrzebny będzie sprzęt audiowizualny (laptop, rzutnik, ekran),
- nauczyciel powinien wydrukować dla uczniów karty pracy, które będą wypełniać podczas wycieczki;

Podstawowa bibliografia:

- Bałtowski M., Miszewski M., Transformacja gospodarcza w Polsce, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006
- Begg D., Fischer S., Dornbusch R., Mikroekonomia, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998
- Begg D., Fischer S., Dornbusch R., Makroekonomia, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998
- Kaźmierczak A., Polityka pieniężna w gospodarce rynkowej, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003
- Mishkin F.S., Ekonomika pieniądza, bankowości i rynków finansowych, PWN, Warszawa 2002
- Morawski W., Zarys powszechnej historii pieniądza i bankowości, Wydawnictwo TRIO, Warszawa 2002;
- Sudoł S., Przedsiębiorstwo. Podstawy nauki o przedsiębiorstwie. Teorie i praktyka zarządzania, Toruń 2001
- Zelizer V. A., (Prze)znaczenie pieniądza, [w:] Sztompka P., Bogunia-Borowska M. (red.), Socjologia codzienności, Wydawnictwo Znak, Kraków 2008

Materiały bibliograficzne dostępne on-line:

- Borawska M., W siłach inflacji , tekst w serwisie prowadzonym przez Polskie Radio i Narodowy Bank Polski: <http://www.las.polskieradio.pl/inflacja/arttykul190071.html>, [dostęp: 20.06.2013]

Strona: www.las.polskieradio.pl przeznaczona jest przede wszystkim dla bardzo młodych

ludzi, ale krótkie, napisane prostym językiem teksty, które wyjaśniają podstawowe procesy ekonomiczne, mogą okazać się przydatne także podczas pracy z licealistami.

- Majerkiewicz W., Szaleniec M., Historia inflacji (IV),

http://www.nbportal.pl/pl/np/artykuly/pieniaz/historia_inflacji4, [dostęp: 20.06.2013]

Jeden z artykułów na temat inflacji, które można znaleźć na portalu edukacyjnym prowadzonym przez Narodowy Bank Polski. Tekst napisany w prosty i przystępny sposób, przywołanych zostało w nim wiele przykładów.

- Portal Edukacji Ekonomicznej, www.nbportal.pl, [dostęp: 20.06.2013]

Serwis prowadzony przez Narodowy Bank Polski. Źródło wiedzy na temat finansów, przedsiębiorczości i życia gospodarczego. Można tu znaleźć także multimedialne kursy e-learningowe.

- Portal Wiedzy PWN, www.pwn.pl, www.biznes.pwn.pl, www.encyklopedia.pwn.pl, [dostęp: 20.06.2013]

Na stronach PWN-u znaleźć można m.in. definicje pojęć związanych z ekonomią i gospodarką, pochodzące z publikacji przygotowywanych przez to wydawnictwo, m.in. z encyklopedii i słowników.

- Strona internetowa Narodowego Banku Polskiego, www.nbp.pl, [dostęp: 20.06.2013]

Znajdziemy tu m.in. odnośniki do aktów prawnych, aktualne informacje na temat wysokości stóp procentowych, kursów walut czy wybranych wskaźników ekonomicznych, a także analizy dotyczące rynku pracy, inflacji, systemu finansowego, bilansu płatniczego czy sytuacji gospodarczej w Europie Środkowej i Wschodniej.

- Strona internetowa prowadzona przez tygodnik „Polityka”,

<http://www.polityka.pl/rynek/edukatorekonomiczny>, [dostęp: 20.06.2013]

„Edukator ekonomiczny” to projekt „Polityki” współfinansowany przez Narodowy Bank Polski. Na stronie znajdziemy ciekawe teksty publicystyczne i analizy dotyczące aktualnych tematów związanych z ekonomią.

- Strona internetowa Komisji Europejskiej, dział: Sprawy Gospodarcze i Finansowe,

http://ec.europa.eu/economy_finance/focuson/inflation/what_pl.htm, [dostęp: 20.06.2013]

Na stronie znajdziemy proste wyjaśnienia mechanizmów związanych z funkcjonowaniem gospodarki, które opisywane są w kontekście wspólnego rynku i działań podejmowanych przez państwa członkowskie.

- Strona Fundacji Forum Obywatelskiego Rozwoju założonej przez prof. Leszka Balcerowicza,

<http://www.for.org.pl>, [dostęp: 20.06.2013]

Na stronie dostępne są m.in. scenariusze lekcji, komiksy i animacje związane z szeroko rozumianą edukacją ekonomiczną oraz duży zbiór tekstów poświęconych konkretnym problemom.

14. Środki dydaktyczne:

- sprzęt do prezentacji (rzutnik, ekran, laptop),

15. Materiały dydaktyczne:

- prezentacja multimedialna,
- karty pracy ucznia potrzebne podczas wycieczki,
- test wiedzy,
- ankieta ewaluacyjna;

16. Słowniczek pojęć:

Deflacja to długotrwały spadek przeciętnego poziomu cen.

Deprecjacja jest to spadek ceny; w szczególności ten termin używany jest w odniesieniu do spadku wartości waluty krajowej w stosunku do waluty zagranicznej. Jej przeciwieństwo, czyli wzrost wartości, to **aprecjacja**.

Hiperinflacja to zjawisko polegające na utrzymywaniu się bardzo wysokiej stopy inflacji.

Inflacja to wzrost przeciętnego poziomu cen dóbr i usług w jakimś okresie. Inflacja zmniejsza wartość pieniądza.

Pieniądz to powszechnie akceptowany towar, za pomocą którego dokonujemy płatności za dostarczone dobra lub wywiązujemy się ze zobowiązań (np. spłacamy długi).

Podaż pieniądza jest to całkowita wartość znajdujących się w obiegu zasobów pieniądza, występującego w roli środka wymiany. Kontrolę nad podażą pieniądza sprawują banki centralne – w Polsce robi to Narodowy Bank Polski.

Rynek konsumenta (inaczej – rynek odbiorcy) to rynek, na którym producenci, by móc sprzedać swoje produkty, muszą dostosować je do konkretnych gustów i potrzeb konsumentów.

Rynek producenta (inaczej – rynek dostawcy) to rynek, na którym konsumenci są zmuszeni kupować produkty o cechach określonych przez producenta i na warunkach przez niego ustalonych (ponieważ na rynku nie ma innych dostawców).

Stagflacja to współwystępowanie wysokiej inflacji i dużego bezrobocia.

(pojęcia bardziej szczegółowo zostały omówione w prezentacji – są tam także przypisy bibliograficzne, które pozwolą sięgnąć bezpośrednio do źródła)

17.Przebieg wycieczki:

Lp.	Czynności nauczyciela	Czynności uczniów	czas	Umiejętności kształcone w czasie lekcji
1.	Nauczyciel zapowiada temat, który będzie omawiany, pokazując tylko slajd 1 i 2 z ogólnym planem prezentacji . Informuje uczniów, że dziś będą się zajmować gospodarką towarowo-pieniężną. Prezentuje slajd 3 i 4 – wprowadzając uczniów w temat wyjaśnia, czym jest pieniądz i jakie są jego rodzaje. Może korzystać z komentarzy zamieszczonych pod tabelą ze scenariuszem.	Uczniowie słuchają, notują, mogą zadawać pytania.	3 min.	Uczniowie zdobywają podstawowe informacje związane z tematyką spotkania. Zdobywają wiedzę na temat tego, czym jest pieniądz i jakie są jego rodzaje.
2.	Nauczyciel prezentuje slajd 5 i 6 – zapoznaje uczniów z ekonomicznymi i społecznymi funkcjami pieniądza. By uświadomić uczniom, jak ważne dla ludzi są pieniądze, nauczyciel inicjuje rozmowę nauczającą na temat funkcji motywującej i behawioralnej (może wykorzystać pytania pozwalające na włączenie uczniów do rozmowy , zamieszczone w dalszej części scenariusza, pod tabelą).	Uczniowie słuchają, notują, mogą zadawać nauczycielowi pytania. W trakcie rozmowy nauczającej odpowiadają na kolejne pytania (przygotowujące, naprowadzające, podsumowujące i kontrolne) i samodzielnie dochodzą do konkretnych wniosków dotyczących społecznych funkcji pieniądza.	10 min.	Uczniowie ćwiczą umiejętność argumentowania oraz uczestniczenia w dyskusji. Są zachęceni do pogłębionej refleksji na temat społecznych funkcji pieniądza i do uświadomienia sobie, w jaki sposób wpływają one na wybory, motywacje i aspiracje ich samych i ich bliskich.
3.	Nauczyciel pokazuje i omawia slajdy 7 i 8 . Przedstawia uczniom	Uczniowie słuchają, notują, mogą zadawać dodatkowe	3 min.	Uczniowie zdobywają wiedzę, czym jest podaż pieniądza i

	pojęcie podaży pieniądza oraz skutki niedomiaru oraz nadmiaru pieniądza w obrocie handlowym. Może przy tym korzystać z komentarzy do slajdów umieszczonych pod tabelą.	pytania.		jakimi metodami dysponuje Narodowy Bank Polski, by mieć nad nią kontrolę. Poznają także konsekwencje płynące z niedomiaru i nadmiaru pieniądza w obrocie handlowym.
4.	Nauczyciel wyświetla slajd 9 z prezentacji multimedialnej i zapoznaje uczniów z pojęciami inflacji, deflacji, hiperinflacji i stagflacji.	Uczniowie słuchają, notują, mogą zadawać dodatkowe pytania.	3 min.	Uczniowie dowiadują się, czym jest inflacja, deflacja, hiperinflacja i stagflacja.
5.	Nauczyciel proponuje uczniom udział w burzy mózgów – pytanie do ćwiczenia brzmi: jakie mogą być skutki wysokiej inflacji? Nauczyciel kończy dyskusję konkluzją – podkreśla, że wysoka inflacja daje o sobie znać nie tylko we wskaźnikach ekonomicznych, ale jest kwestią, która w krótkim czasie wywołuje niezadowolenie społeczne, bo obniża standard życia i jest źródłem dużego niepokoju finansowego każdego mieszkańca kraju. Pokazuje slajd 10 z prezentacji i podsumowuje konsekwencje inflacji.	Uczniowie słuchają argumentów kolegów i zgłaszają swoje uwagi dotyczące skutków wysokiej inflacji. Słuchają konkluzji wygłoszonej przez nauczyciela. Mogą także zadawać dodatkowe pytania.	7 min.	Uczeń ćwiczy umiejętność argumentowania, wnioskowania i dzielenia się swoimi przemyśleniami podczas burzy mózgów. Uczy się wyrażać swoje zdanie w sposób przemyślany i wstrzeźliwy, co służy merytorycznej dyskusji. Uczniowie, odwołując się do własnych przemyśleń i doświadczeń, ćwiczą zachowanie krytycyzmu w wyrażaniu opinii na temat konsekwencji wysokiej inflacji.
6.	Nauczyciel wyświetla slajd 11 z prezentacji i przekazuje uczniom informację, że zaprezentuje teraz cztery przykłady kryzysów inflacyjnych. Przedstawia i omawia slajdy od 12 do 15 i przybliża uczniom kryzysy związane z wystąpieniem hiperinflacji: w Niemczech w latach 20., w Polsce w latach 20., na Węgrzech w 1946 r. oraz w Polsce pod koniec lat 80 i	Uczniowie słuchają, notują, mogą zadawać dodatkowe pytania.	5 min.	Uczniowie dowiadują o czterech przykładowych kryzysach inflacyjnych z XX wieku.

	na początku 90. Nauczyciel może korzystać z komentarzy umieszczonych pod tabelą ze scenariuszem.			
7.	Nauczyciel prezentuje i omawia slajd 16 , przy pomocy którego zapoznaje uczniów z pojęciami: deprecjacja, aprecjacja i dewaluacja.	Uczniowie słuchają, notują, mogą zadawać pytania.	3 min.	Uczniowie zdobywają wiedzę, czym jest deprecjacja, aprecjacja i dewaluacja.
8.	Przy użyciu slajdu 17 nauczyciel zapoznaje uczniów z pojęciami: rynek konsumenta, rynek producenta i nasycenie rynku.	Uczniowie słuchają, notują, mogą zadawać pytania.	2 min.	Uczniowie poznają pojęcia: rynek konsumenta, rynek producenta i nasycenie rynku
9.	Nauczyciel zachęca uczniów, których zaniepokoił temat, do sięgnięcia po rekomendowane w bibliografii pozycje i pokazuje slajd 18 .	Uczniowie słuchają i notują.	1 min.	Uczeń otrzymuje konkretne wskazówki, w jaki sposób poszerzyć wiedzę na tematy poruszone podczas lekcji.
10.	Nauczyciel rozpoczyna test sprawdzający wiedzę (opis quizu umieszczono w dalszej części scenariusza i w formularzu zadania 1). W sytuacji, gdy spotkanie wprowadzające odbywa się w banku, nauczyciel może wydrukować dla uczniów test albo zaproponować jego rozwiązanie dopiero na początku kolejnych zajęć, już po wycieczce. Nauczyciel wyświetla slajd 19 . Wyjaśnia, że wycieczka do banku ma służyć przyjrzeniu się pewnemu wycinkowi tematu poruszanego dziś na lekcji – informuje, że uczniowie porozmawiają z bankowym ekspertem o tym, czym jest inflacja, deflacja i deprecjacja. Będą także pracowali z kartą	Uczniowie rozwiązują test.	8 min.	Uczniowie sprawdzają wiedzę przyswojoną podczas zajęć.

	<p>pracy, w której będą rozwiązywali zaproponowane przez nauczyciela zadania, które ułatwią im przyswojenie i zapamiętanie wiedzy dotyczącej gospodarki pieniężnej.</p> <p>Pokrótkie omawia zasady organizacji wycieczki.</p> <p>TO OSTATNI ETAP SPOTKANIA WPROWADZAJĄCEGO, JEŚLI ODBYWA SIĘ ONO W SZKOLE, DAJSZA CZĘŚĆ SCENARIUSZA POWINNA BYĆ JUŻ REALIZOWANA W BANKU.</p>			
11.	<p>Nauczyciel przedstawia pracownika banku, który będzie towarzyszył grupie podczas wycieczki.</p> <p>Nauczyciel rozdaje uczniom karty pracy (w formie oddzielnego pliku dołączone do materiałów, opisane też w formularzu zadania 1) i wyjaśnia, że wycieczka ma służyć pogłębieniu ich wiedzy na temat gospodarki pieniężnej.</p> <p>Nauczyciel informuje, że uczniowie zaczynają pracę od ćwiczenia 1. Dzieli uczniów na zespoły 3-4 osobowe - ich zadaniem będzie ustalenie, w jaki sposób i na jakich warunkach mogą ulokować w banku 100 tys. zł, które dostali w spadku. W celu zebrania odpowiednich informacji mogą korzystać z informacji zawartych w folderach, ulotkach i na plakatach wiszących w banku, a także zadawać pytania wyznaczonym pracownikom banku.</p>	<p>Uczniowie słuchają, zapoznają się z kartą pracy, mogą zadawać dodatkowe pytania.</p> <p>W zespołach 3-4 osobowych wykonują ćwiczenie 1, zbierając odpowiednie informacje.</p> <p>Następnie analizując zebrane dane dokonują wyboru najlepszej formy oszczędzania, wypisując argumenty przemawiające właśnie za tym rozwiązaniem.</p> <p>Wybierają jedną osobę z grupy, która przedstawi wyniki ich pracy na forum grupy.</p>	22 min.	<p>Uczniowie ćwiczą uważne słuchanie i planowanie pracy własnej.</p> <p>Podczas wykonywania pracy ćwiczą kompetencje społeczne (dzielenie się pracą, negocjowanie, branie odpowiedzialności za wspólny efekt końcowy) oraz kompetencje komunikacyjne (zadawanie pytań, wyciąganie wniosków, dokonywanie analizy zdobytych informacji, ocena wiarygodności źródła).</p> <p>Uczniowie prezentujący na forum klasy efekty pracy swojej grupy ćwiczą także umiejętność wystąpień publicznych.</p> <p>Uczniowie zdobywają też praktyczną wiedzę na temat gospodarki towarowo-pieniężnej.</p>

	<p>Nauczyciel podkreśla konieczność przestrzegania reguł wymienionych na samym początku karty pracy.</p> <p>Na zakończenie ćwiczenia nauczyciel dokonuje podsumowania wskazując, że dla różnych osób różne czynniki będą decydujące w kwestii lokowania własnych oszczędności. Podkreśla jednak konieczność każdorazowego dokładnego sprawdzania, jaki wynik finansowy daje wybrana opcja.</p> <p>Komentarz eksperta i podsumowanie: oszczędzanie się opłaca, gdy inflacja jest niska – wtedy oprocentowanie lokat sprawia, że zgromadzone środki nie tracą na wartości.</p>			
12.	<p>Nauczyciel proponuje przejście do ćwiczenia 2, czyli burzy mózgów. Polecenie do tego ćwiczenia brzmi: Podstawowym zadaniem polityki pieniężnej jest utrzymywanie stabilnego poziomu cen. Jak bank centralny, czyli Narodowy Bank Polski, może wpływać na poziom cen?</p> <p>Nauczyciel spisuje na flipcharcie lub dużym kartonie zgłaszane przez uczniów propozycje. Informuje, by nim wysłuchają podsumowania, zajrzeli do karty pracy, gdzie znajdą dwa pytania – odpowiedzi na nie znajdą właśnie w podsumowaniu, którego dokona i nauczyciel, i pracownik banku.</p> <p>Podsumowanie nauczyciela, który przypomina, że kluczowym pojęciem jest w tym kontekście</p>	<p>Uczniowie ćwiczą uważne słuchanie oraz wyrażanie swoich poglądów w dyskusji grupowej. Słuchają podsumowania nauczyciela i eksperta.</p>	10 min.	<p>Uczniowie zyskują wiedzę dotyczącą narzędzi, za pomocą których Narodowy Bank Polski może wpływać na poziom cen. Poznają pojęcie celu inflacyjnego.</p>

	<p>„inflacja”, czyli wzrost przeciętnego poziomu cen dóbr i usług w jakimś okresie; fachowo mówiąc, bank wpływa więc na poziom inflacji i robi to przede wszystkim poprzez określenie wysokości oficjalnych stóp procentowych (źródło z którego może skorzystać nauczyciel: http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/polityka_pieniezna/polityka_pieniezna.html)</p> <p>Komentarz specjalisty z banku dotyczący tego, że NBP stosuje strategię bezpośredniego celu inflacyjnego, który od początku 2004 r. wynosi 2,5 proc. z możliwością odchylenia do 1 punktu procentowego w górę lub w dół; ważne jest tu także przypomnienie uczniom wykorzystywanych przez NBP instrumentów polityki pieniężnej – operacji otwartego rynku, operacji depozytowo-kredytowych, rezerw obowiązkowych.</p>			
13.	<p>Nauczyciel zaprasza uczniów do wysłuchania miniwykładu eksperta na temat inflacji. Przekazuje uczniom, że słuchanie uważne wykładu pracownika banku pozwoli im wynotować odpowiedzi na pytania, które znajdują w karcie pracy.</p>	<p>Uczniowie słuchają miniwykładu eksperta, wynotowują z niego odpowiedzi na pytania zawarte w karcie pracy. Mogą zadawać ekspertowi dodatkowe pytania.</p>	10 min.	<p>Uczniowie ćwiczą uważne słuchanie ze zrozumieniem, wypełniając kartę pracy utrwalają i poszerzają wiedzę zdobytą podczas lekcji wprowadzającej na temat inflacji, deflacji, deprecjacji i dewaluacji.</p>
14.	<p>Nauczyciel podsumowuje zajęcia. Prosi o wypełnienie ankiety ewaluacyjnej (opis ankiety umieszczono w dalszej części scenariusza i w oddzielnym pliku),</p>	<p>Uczniowie wypełniają ankietę.</p>	3 min.	<p>Uczniowie wyrażają swoje zdanie na temat zajęć, przy okazji ćwicząc umiejętność argumentowania i wyrażania swojego stanowiska.</p>

	podkreślając duże znaczenie informacji zwrotnej.			
--	--	--	--	--

[z uwagi na długość komentarzy do prezentacji i pozostałych materiałów uzupełniających, zostały one umieszczone poza tabelą – w tabeli są do nich odwołania]

Komentarze do prezentacji:

1. Podczas dzisiejszego spotkania zajmiemy się tym, jak funkcjonuje gospodarka towarowo-pieniężna i przygotujemy się do wycieczki, która pomoże nam lepiej zrozumieć ten temat.

2. Kolejno omówimy następujące zagadnienia (plan prezentacji). Z konieczności skupimy się tylko na wybranych przykładach. Osoby bardziej zainteresowane tematem, zachęcam do sięgnięcia po pozycje umieszczone w bibliografii na końcu prezentacji.

3. Zaczniemy od sprawy podstawowej – czyli od tego, czym właściwie jest pieniądz.

Trzeba sobie uświadomić, że w gospodarce bezpieniężnej (nazywanej barterową) musi występować „**podwójna zbieżność zapotrzebowania**” – jeśli potrzebuję konia, a na wymianę mam ziemniaki, muszę trafić na kogoś, kto chce się pozbyć właśnie takiego zwierzęcia i potrzebne są mu większe ilości kartofli. Znalezienie takiej osoby jest czasochłonne i wymaga sporego wysiłku. Dzięki pieniądзом proces wymiany staje się dużo bardziej efektywny.

W World Development Report z 1989 r. opracowanym przez Bank Światowy można znaleźć bardzo ciekawy przykład pochodzący z 1898 r. – dotyczy panny Zelig, piosenkarki, której wynagrodzenie za koncert na Wyspach Towarzystwa wyniosło jedną trzecią wpływów ze sprzedaży biletów. Po podliczeniu okazało się, że panna Zelig otrzymała 3 świnie, 23 indyki, 44 kurczaki, 5000 orzechów kokosowych oraz znaczną liczbę bananów, cytryn i pomarańczy. Nie dość, że artystka nie była w stanie spożyć swojego honorarium, to konieczne stało się wykorzystanie otrzymanych owoców do nakarmienia zwierząt (na podstawie: Begg D., Fischer S., Dornbusch R., Makroekonomia, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 1998).

4. Aby pieniądz symboliczny mógł funkcjonować, trzeba ograniczyć krąg podmiotów uprawnionych do jego wytwarzania. W Polsce prawo emitowania banknotów i monet ma wyłącznie Narodowy Bank Polski.

Pieniądz elektroniczny to rzecz stosunkowo nowa w polskim prawodawstwie. Zgodnie z dyrektywą Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/110/WE z dnia 16 września 2009 r. (źródło: http://www.knf.gov.pl/o_nas/wspolpraca_miedzynarodowa/unia/regulacje_i_dokumenty_powiazane/pieniadz_elektroniczny.html, [dostęp: 24.06.2013]) pieniądz elektroniczny oznacza wartość przechowywaną elektronicznie, w tym magnetycznie, stanowiącą prawo do roszczenia wobec emitenta, która jest emitowana w zamian za środki pieniężne w celu dokonywania transakcji płatniczych i akceptowana przez osoby fizyczne lub prawne inne niż emitent pieniądza

elektronicznego; chodzi więc np. o przedpłacone karty z zapisaną wartością, które są cyfrowym odpowiednikiem gotówki.

5. Środkami tezauryzacji mogą być też oczywiście np. nieruchomości czy kolekcje sztuki – często zresztą lepiej niż pieniądź spełniają tę rolę, bo nie dotyczy ich inflacja, o której za chwilę powiemy sobie trochę więcej.

6. **Funkcja behawioralna** pieniądza polega na tym, że determinuje on zachowanie ludzi, bo reprezentuje wszystko, co jest potrzebne do życia. Kształtuje więc styl życia, potrzeby i styl konsumpcji – w pewnym sensie stał się więc wartością absolutną i przedmiotem pożądania.

Funkcja motywacyjna polega na tym, że pieniądze motywują ludzi do podejmowania starań, aby je zdobyć. Mogą być to starania społecznie akceptowane (praca) albo nieakceptowane (przestępstwa, oszustwa itp.).

Funkcja informacyjna – wygląd pieniędzy, technika ich wykonania i materiał, jaki został do produkcji użyty, informują o poziomie kultury danego społeczeństwa.

Funkcja dezintegracyjna – pieniądze powodują rozpad grup i struktur społecznych i powstawanie na ich miejsce nowych. Dążenie do wzbogacania się mocniej uwidacznia rozwarstwienia społeczne, a pokusa zdobycia pieniędzy za wszelką cenę sprzyja rozwojowi przestępczości.

Funkcja integrująco-instytucjonalna ma związek z tym, że pieniądze wpływają na powstanie i kształt stosunków międzyludzkich. Dzięki temu powstają instytucje o charakterze finansowo-społecznym (banki, firmy ubezpieczeniowe, fundacje), które mają na celu zaspokajanie różnych społecznych potrzeb (na podstawie: Mishkin F.S., *Ekonomika pieniądza, bankowości i rynków finansowych*, PWN, Warszawa 2002).

7. Aby mierzyć ilość pieniądza na rynku **stosuje się różne definicje podaży pieniądza, oznaczane literą M i cyfrą** (w tym kontekście mówi się też o „agregatach pieniężnych”):

- baza pieniężna M0 – to monety i banknoty, które są w posiadaniu gospodarstw domowych i przedsiębiorstw oraz w rezerwach banków komercyjnych;
- wąski pieniądź M1 – to suma monet, banknotów i depozytów na żądanie;
- M2 – to M1 plus depozyty terminowe;
- M3 – to M2 plus dłużne papiery wartościowe (obligacje) z terminem pierwotnym wykupu do 2 lat, jednostki uczestnictwa w funduszach rynku pieniężnego oraz operacje z przyrzeczeniem odkupu;

Od marca 2002 r. **miara M3 jest uznawana przez NBP za najważniejszą kategorię pomiaru podaży pieniądza w Polsce** (zgodnie ze standardami Unii Europejskiej). Bank wydaje komunikaty informacyjne, z których możemy się np. dowiedzieć, że podaż pieniądza (M3) wyniosła 921,85 mld zł na koniec grudnia 2012 r.

Jeszcze na początku lat 80-tych uważano, że przyrost podaży pieniądza przyczynia się bezpośrednio do wzrostu inflacji. Cotygodniowe informacje o przyroście M1 w USA wywoływały nerwowe ruchy rynkowych stóp procentowych. Badania pokazały jednak, że zależność między ilością pieniądza a inflacją nie jest aż tak prosta i widoczna tylko w długim okresie. Dodatkowo, ponieważ wprowadzone zostały nowe aktywa finansowe (np. oprocentowane depozyty na żądanie czy fundusze rynku pieniężnego), ta zależność stała się jeszcze mniej przewidywalna niż dawniej. Banki centralne zrezygnowały więc z polityki pieniężnej, której jedynym celem była kontrola tempa przyrostu podaży pieniądza (na podstawie: www.nbpportal.pl, [dostęp: 24.06.2013]).

Celem polityki pieniężnej jest utrzymanie równowagi – zapewnienie takiej ilości pieniędzy na rynku, by ceny były stabilne, a gospodarka się rozwijała.

Stopa rezerw obowiązkowych ustalana przez bank centralny to minimalna relacja rezerw gotówkowych do wkładów, jaką muszą utrzymywać banki komercyjne. Podwyższanie stopy rezerw powoduje więc zmniejszanie podaży pieniądza.

Stopy procentowe banku centralnego to cena, za jaką bank centralny udziela kredytu bankom komercyjnym lub po jakiej sprzedaje papiery wartościowe. Jeżeli bank centralny zmniejsza swoje stopy procentowe, spada oprocentowanie kredytów na rynku i wzrasta podaż pieniądza (na podstawie: www.nbpportal.pl, [dostęp: 24.06.2013]).

Operacje otwartego rynku polegają na kupowaniu lub sprzedawaniu papierów wartościowych na otwartym rynku. To elastyczne i efektywne narzędzie polityki pieniężnej.

8. **Recesja** to widoczne zahamowanie tempa wzrostu gospodarczego.

9. Jeżeli na rynku jest za mało pieniędzy, popyt też jest niski i producenci mają problemy ze sprzedażą swoich towarów. Zapasy rosną, oni obniżają ceny i ograniczają dalszą produkcję. Ponoszą straty, więc redukują koszty, np. przez zwalnianie pracowników albo zmniejszanie im pensji.

Co więcej, jeśli spadają ceny, rosną realne stopy procentowe – kredyty stają się droższe, więc ci, którzy je wzięli, mają coraz większe problemy z ich spłaceniem. Wzrasta ryzyko bankructw.

Deflacja nie jest korzystna dla budżetu państwa, bo gwałtownie zmniejszają się wpływy z podatków, a rosną np. wydatki związane z zasiłkami dla bezrobotnych. Jest więc prawdopodobne, że wzrośnie deficyt budżetowy i dług publiczny (na podstawie: www.nbpportal.pl, [dostęp: 24.06.2013]).

Deflacja rzadko występuje w gospodarce.

10. Warto sobie uświadomić, że inflacja jest nieunikniona.

Można wyróżnić dwa rodzaje inflacji:

- **kosztową** – jej przyczyną są rosnące koszty produkcji lub transportu wytwarzanych dóbr;
- **popytową** – pojawia się, gdy na rynku jest zbyt wiele pieniędzy, a za mało towarów;

11. -

12. Szalejąca inflacja spowodowała, że rząd musiał kupić bardziej wydajne prasy drukarskie, a i to w ostatnim stadium nie wystarczyło. Niemcy ostemplowywali stare banknoty dodatkowymi zerami i rano wprowadzali je do obiegu jako nowe. W Niemczech krążył dowcip o tym, że złodzieje, kradnąc

walizki z pieniędzmi, zabierali tylko opakowanie, a niemal bezwartościowe pieniądze wyrzucali. William Gutmann i Patricia Meehan w książce *The Great Inflation, Germany 1919-1923* (Wielka inflacja, Niemcy 1919-1923) przytaczają wspomnienia jednego ze studentów, który zamówił w kawiarni kawę kosztującą 5 tysięcy marek. Po godzinie, gdy przyszło do płacenia rachunku, kelner zażądał od niego 8 tysięcy marek, twierdząc, że w ciągu tego czasu kawa podrożała o 3 tysiące (na podstawie: Majerkiewicz W., Szaleniec M., Historia inflacji (IV), http://www.nbportal.pl/pl/np/artykuly/pieniaz/historia_inflacji4, [dostęp: 25.06.2013]).

13. Kres tej hiperinflacji położyła dopiero przeprowadzona twardą ręką reforma walutowa Władysława Grabskiego.

14. Niechlubny rekord najwyższej inflacji w historii, która trafiła do Księgi Rekordów Guinnessa, to właśnie omówiony teraz przez nas przykład Węgier z 1946 r.

15. Reforma Balcerowicza doprowadziła do denominacji złotego w skali 10000:1, czyli „odcięcia” czterech zer od ówczesnych nominatów. W ten sposób do portfeli Polaków zawitały monety. Denominacji towarzyszyła także wymiana banknotów na nowe, przy czym przez 3 lata honorowane były zarówno te nowe, jak i stare.

16. **Stały kurs walutowy** oznacza, że rząd jakiegoś kraju, za pośrednictwem banku centralnego, zobowiązuje się do skupu/sprzedaży po stałym kursie, takiej ilości waluty, jaka zostanie zgłoszona do sprzedaży/zakupu na rynku. Państwo manipuluje wielkością rezerw dewizowych, by utrzymać kurs na stałym poziomie. Jeśli obniża lub podwyższa kurs danej waluty mówimy – odpowiednio – właśnie o **dewaluacji** lub **rewaluacji**.

17. Warto także wspomnieć o pojęciu **nasycenia rynku** – nasycenie następuje wtedy, gdy jest zaspokojony popyt rynkowy i istnieją ograniczone możliwości zwiększenia tego popytu (na podstawie: Sudół S., Przedsiębiorstwo. Podstawy nauki o przedsiębiorstwie. Teorie i praktyka zarządzania, Toruń 2001).

Pytania włączające do rozmowy nauczającej na temat społecznych funkcji pieniądza:

1. Pytanie przygotowawcze: Czy chęć dorównania ludziom, których sposób i styl życia różni się od naszego i wydaje się nam bardziej atrakcyjny, może wpływać na naszą chęć, by zarabiać więcej?

2. Pytania naprowadzające: Czy można powiedzieć, że pieniądze wydają się częścią z nas środkiem, dzięki któremu nasze aspiracje będą możliwe do spełnienia? Czy zarabianie pieniędzy związane z chęcią dołączenia do klasy wyższej niż ta, w której w tej chwili się znajdujemy, może służyć naszemu rozwojowi?

3. Pytanie podsumowujące: Czy możliwe jest całkowite ignorowanie w życiu gratyfikacji społecznej, jaką daje posiadanie pieniędzy (przynależności do grupy, w której ceni się określony styl bycia, wykształcenie, znajomość języków obcych – czyli inwestycje, które wymagają wkładu finansowego)?

4. Pytanie kontrolne: Czy pieniądze mogą determinować zachowanie ludzi?

Test sprawdzający wiedzę

NAZWA AKTYWNOŚCI	quiz, wybór jednokrotny
RODZAJ AKTYWNOŚCI	sprawdzająca
CZAS ROZWIĄZYWANIA	3 minuty
IŁOŚĆ PODEJŚĆ	1
IŁOŚĆ PYTAŃ NA STRONIE	1
OCENIANIE	1 pkt - odpowiedź poprawna, 0 pkt – odpowiedź błędna
KRYTERIUM ZALICZENIA	5 pkt – bdb, 4 pkt – db, 3 pkt – dst, 2 pkt – dp, 1-0 pkt – ndst (lub kryterium indywidualnie ustalone przez nauczyciela)

Tabela1.T.4 Pytania do testu

TREŚĆ PYTANIA	TYP AKTYWNOŚCI	POPRAWNA ODPOWIEŹ	KOMENTARZ DO POPRAWNEJ ODPOWIEDZI	NIEPOPRAWNE ODPOWIEDZI	KOMENTARZ DO NIEPOPRAWNYCH ODPOWIEDZI
Podaż pieniądza to:	wybór jednokrotny	wartość znajdujących się w obiegu zasobów pieniądza	Brawo! 1 pkt.	wzrost przeciętnego poziomu cen dóbr i usług w jakimś okresie nadmiar pieniądza w obrocie handlowym	To nie jest poprawna odpowiedź. 0 pkt.
Deflacja oznacza:	wybór jednokrotny	długotrwały spadek przeciętnego poziomu cen	To jest poprawna odpowiedź. Dostajesz 1 pkt.	utrzymywanie się bardzo wysokiej stopy inflacji współwystępowanie wysokiej inflacji i dużego bezrobocia	Niestety to błędna odpowiedź. 0 pkt.
Spadek wartości	wybór	deprecjacja	Twoja	denominacja	Błędna odpowiedź.

waluty krajowej w stosunku do waluty zagranicznej to:	jednokrotny		odpowiedź jest poprawna. 1 pkt.	rewaluacja	0 pkt.
Gdy pieniądza w gospodarce jest za dużo:	wybór jednokrotny	ceny rosną i wzrasta też stopa inflacji	To dobra odpowiedź. Dostajesz 1 pkt.	ceny spadają, co oznacza ryzyko recesji oraz deflacji zaspokojony jest popyt rynkowy i istnieją ograniczone możliwości zwiększenia tego popytu	Twoja odpowiedź nie jest poprawna. 0 pkt.
W Polsce w latach 20. oraz pod koniec lat 80. i na początku lat 90. XX wieku mieliśmy do czynienia z:	wybór jednokrotny	Hiperinflacją	Dobra odpowiedź. Brawo! Dostajesz 1 pkt.	inflacją pełzającą gwałtownym wzrostem wartości pieniądza	Twoja odpowiedź jest błędna. 0 pkt.

Opis testu:

1. Quiz zawiera pytania jednokrotnego wyboru dotyczące gospodarki towarowo-pieniężnej.
2. Quiz składa się z 5 pytań – do każdego jest jedna poprawna i dwie niepoprawne odpowiedzi.
3. Przy wyborze aktywności pojawia się uwaga: Tylko jedna z trzech odpowiedzi jest poprawna.
4. Czas trwania quizu wynosi 3 minuty.
5. Każdy może podejść do rozwiązania quizu tylko raz.
6. Po rozwiązaniu quizu należy nacisnąć przycisk zakończ.
7. Automatycznie zostanie podsumowana liczba punktów i podana ocena.
8. W czasie rozwiązywania quizu nie można korzystać z pomocy naukowych i internetu.

Ankieta ewaluacyjna

[dołączona do materiałów także jako oddzielny formularz wypełniony wg wzoru]

Ankieta ma pomóc w ocenie pracy nauczyciela. Uzyskane wyniki pozwolą lepiej dopasować wykorzystywane przez niego metody i sposób przekazywania treści do oczekiwań, możliwości i potrzeb uczniów.

Na skali od 1 do 5 zaznacz swoją ocenę. Tak jak w szkole – 1 oznacza najniższą ocenę, a 5 – najwyższą.

1. Czy nauczyciel w zrozumiały sposób wyjaśniał zagadnienia związane z gospodarką towarowo-pieniężną podczas spotkania będącego wprowadzeniem do wycieczki?
(1 – zdecydowanie nie; 5 – zdecydowanie tak)
2. Czy rozumiałaś/ rozumiałeś cel wycieczki i jej związek z omawianym tematem?
(1 – zdecydowanie nie; 5 – zdecydowanie tak)
3. Czy udział w wycieczce był interesującym doświadczeniem?
(1 – zdecydowanie nie; 5 – zdecydowanie tak)
4. Czy podczas wycieczki miałaś/ miałeś możliwość, by samodzielnie zdobywać nowe informacje?
(1 – zdecydowanie nie; 5 – zdecydowanie tak)
5. Czy wiedza i umiejętności, które zdobyłaś/ zdobyłeś podczas lekcji wprowadzającej i wycieczki wydają Ci się przydatne? Dlaczego? [odpowieź opisowa]
6. Czy temat omawiany podczas spotkania wprowadzającego i wycieczki wydaje Ci się skomplikowany? Które zagadnienie okazało się najtrudniejsze do zrozumienia? [odpowieź opisowa]

Załącznik I

Karta pracy ucznia:

Zadanie I	Test wiedzy [zaimplementowany na moodle'a lub przekazany uczniom w formie wydruku, jeśli spotkanie wprowadzające do wycieczki odbywa się poza szkołą]
Zadanie II	Karta pracy wypełniana na wycieczce [dołączona do materiałów także w formie oddzielnego pliku gotowego do wydruku i opisana (wraz z odpowiedziami) w formularzu zadania 1]
	<p>Podczas wycieczki:</p> <ul style="list-style-type: none"> • staraj się nie przeszkadzać osobom pracującym w banku, a także klientom, którzy przyszli do placówki, by załatwić swoje sprawy;

- zanim zadasz komuś pytanie, upewnij się, że potrzebnej informacji nie znajdziesz w ogólnodostępnych źródłach – na ulotkach czy plakatach dostępnych w oddziale;
- zadawaj pytania krótko i konkretnie – w ten sposób szanujesz czas swojego rozmówcy;

Ćwiczenie 1 – praca w grupach

a) Wyobraźcie sobie, że w spadku otrzymujecie niespodziewanie 100 tys. zł. Wolicie ich od razu nie wydawać, tylko zaoszczędzić, bo wiecie, że pieniądze są też środkiem przechowywania wartości (tezauryzacji). Wypełnijcie poniższą tabelę, korzystając z ulotek, folderów i rozmawiając z wytypowanym do tego pracownikiem banku.

Jakie korzyści odniesiecie, jeśli wpłacie całą sumę na rachunek oszczędnościowy lub założycie lokatę?	
Na jakie oprocentowanie możecie liczyć i dlaczego wynosi ono właśnie tyle?	
Na jakich warunkach będziecie mogli dysponować tymi pieniędzmi, a więc np. wypłacić całą lub część kwoty?	

b) W ramach grupy podejmijcie decyzję o wyborze którejś z dostępnych form oszczędzania i wypiszcie argumenty przemawiające za tym właśnie rozwiązaniem. Argumenty powinny dotyczyć nie tylko korzyści czysto finansowych, lecz także np. wygody korzystania z pieniędzy (możliwość wypłaty części środków bez utraty zgromadzonych odsetek):

c) Wybierzcie spośród siebie osobę, która krótko przedstawi Wasze stanowisko podczas następnej części spotkania.

Ćwiczenie 2 – po burzy mózgów

Wynotuj następujące informacje:

NBP stosuje strategię
bezpośredniego celu inflacyjnego –
ile wynosi on od początku 2004 r.?

Jakie są trzy najważniejsze instrumenty polityki pieniężnej, które wykorzystuje NBP, by kontrolować podaż pieniądza?

Ćwiczenie 3 – gromadzenie przydatnych informacji

Słuchając wykładu eksperta i zadając pytania związane z tym, co mówi, zdobądź potrzebne informacje i wypełnij tabelę. Na niektóre pytania prawdopodobnie możesz odpowiedzieć samodzielnie, przypominając sobie wcześniej zdobyte informacje. Zwróć uwagę na to, że ekspert nie musi omawiać zagadnień w takiej kolejności, w jakiej pojawiają się one w tabeli, więc słuchaj uważnie i ze zrozumieniem.

Czy wysoka inflacja jest zjawiskiem niekorzystnym dla gospodarki?
Wymień dwa argumenty uzasadniające Twoją odpowiedź

Co to jest deflacja? Czy to zjawisko korzystne dla gospodarki?

Czy grozi nam hiperinflacja?

	Co deprecjacja i dewaluacja oznaczają to samo?	
	Gdzie można znaleźć informacje o podaży pieniądza?	
	Co to są stopy procentowe? Kto je ustala?	

